73. DERS

TERHİM
NÜDBE
İSTİĞÂSE
TAACCÜP NİDÂSI

TERHİM

Bilindiği gibi Türkçemizde bazı özel isimlerin -*özellikle de uzun isimlerin*- telaffuzunu kolaylaştırmak veya sözlü iletişimi hızlandırmak için, söz konusu isimlerin sonlarındaki harflerden bazıları atılabilmektedir. '***Süleyman***' yerine '***Sülo***', '***İbrahim***' yerine '***İbo***', '***Mustafa***' yerine '***Mıstık***' veya '***Musti***' dendiği gibi. Benzer bir durum Arapça için de söz konusudur. Ancak Terhim konusu Arapça'da, Türkçe'ye oranla kuralları daha çok oturmuş olan bir konudur. Şimdi Terhim konusu ile ilgili olarak bilinmesi gereken önemli kuralları maddeler halinde özetleyelim:

I. Arapça'da '***Terhim***' -*Türkçe'dekinden farklı olarak*- sadece '***Münâda***' durumundaki kelimeler için geçerlidir.

II. '***Terhim***', '***Münâda***' durumundaki kelimelerin en son harflerinden bir veya iki harf eksiltme şeklinde gerçekleşebilir. Yoksa -Türkçe'de olduğu gibi- kelimenin aslına ait harflerde veya harekelerde değiştirme yapılamaz.

III. '***Terhim***', ya son harfleri '***tâ-i merbûta***' olan eril veya dişil münâdalarla bu münâdaların yerini tutabilecek durumdaki isimlerde, veyahut ta harf sayısı üçten fazla olan, ancak mürekkep olmayan bütün özel isimlerde söz konusu olabilir.

IV. '***Terhim***' ameliyesine uğrayan bir '***münâda***'nın son harekesi ya merfû olarak okunur, ya da gereken harf veya harfler çıkarıldıktan sonra kalan son harfin mevcut harekesi ile okunur.

Terhimli Kullanım Örnekleri			
Türkçesi	Terhimli Münâda	Terhimsiz Münâda	
Fatma! Fatoş!	يَا فَاطِمُ/ فَاطِمُ!	يَا فَاطِمَةُ!	1
Ayşe! Ayiş!	يَا عَائِشُ/ عَائِشُ!	يَا عَائِشَةُ!	2
Hatçe!	يَا خَدِيجُ/ خَدِيجُ!	يَا خَدِيجَةُ!	3
Muaviye!	يَا مُعَاوِيُ!	يَا مُعَاوِيَةُ!	4
Sevde!	يَا سَوْدُ/ سَوْدُ!	يَا سَوْدَةُ!	5
Hamza!	يَا حَمْزُ/ حَمْزُ!	يَا حَمْزَةُ!	6
Zeliş!	يَا زَلِيخُ/ زَلِيخُ!	يَا زَلِيخَةُ!	7
Mansur!	يَا مَنْصُو!	يَا مَنْصُورُ!	8
Maho!	يَا مَحْمُو!	يَا مَحْمُودُ!	9
Haris!	يَا حَارِ/ حَارُ!	يَا حَارِسُ!	10
Osman!	يَا عُثْمَ/ عُثْمُ!	يَا عُثْمَانُ!	11
Selo!	يَا سَلْمَ/ سَلْمُ!	يَا سَلْمَانُ!	12
Memo!	يَا مُحَمَّ / مُحَمُّ!	يَا مُحَمَّدُ!	13
Cafer!	يَا جَعْفَ/ جَعْفُ!	يَا جَعْفَرُ!	14
Zeyno!	يَا زَيْنَ/ زَيْنُ!	يَا زَيْنَبُ!	15
Bilo!	يَا بِلاَ!	يَا بِلاَلُ!	16
Dostum! (İstisnâ)	يَا صَاحِ!	يَا صَاحِبِي!	17

NÜDBE

Afet, musibet, bela gibi bir takım faktörlerin neden olduğu ağrı, sızı, yara, hastalık gibi fiziki ve maddi sebeplerle veya ölüm haberi, iflas haberi, yenilgi haberi, gam, keder, tasa, üzüntü gibi psikolojik faktörlerin etkisiyle bir '***acıyı dile getirme***', '***ahlayıp vahlama***', '***dövünüp sızlama***' ameliyesine '***Nüdbe***' adı verilir.

Gerçekte bir münâda türü olan 'Nüdbe' için kullanılan nidâ harfi (وَا) dır. Ancak normal nidâ harfi olan (يَا) ile karışma ihtimali olmadığı durumlarda (يَا) da kullanılabilir. '***Nüdbe***' konusu ile ilgili olarak bilinmesi gereken önemli kurallar şu şekilde özetlenebilir:

I. '***Nüdbe***'de ne nidâ harfi, ne de münâdanın kendisi atılabilir.

II. Ah-u vâh eden veya sızlayan kişinin dövünmelerini daha şiddetli bir şekilde vurgulamak üzere '***nüdbe***' nin sonuna zait bir elif veya bu elifle birlikte -<u>zamir olmayan</u>- bir '***sekte ha***'sı getirilebilir.

III. '***Nüdbe***', bu kelimenin sonuna zait bir elif veya bu elifle birlikte '***sekte ha***'sı getirmeksizin de yapılabilir.

IV. '***Nüdbe***' mutlaka marife olmak zorundadır. Zira hakkında bilgi sahibi olunmayan bir kimseye veya şeye acımak ve ağıt yakmak mantıksızdır.

اَلْبُوصُلَةُ

رَغْمَ أَنَّ الْبُوصُلَةَ اخْتِرَاعٌ صِينِيٌّ إِلاَّ أَنَّهُ مِنَ الثَّابِتِ تَارِيخِيًّا أَنَّ الْمُسْلِمِينَ هُمْ أَوَّلُ مَنِ اسْتَعْمَلَهَا فِي الْمِلاَحَةِ الْبَحْرِيَّةِ. وَ ذٰلِكَ فِي الْقَرْنِ الْحَادِيَ عَشَرَ وَ عَنْهُمْ أَخَذَهَا الْبَحَّارَةُ الإِيطَالِيُّونَ، ثُمَّ انْتَشَرَتْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي مُخْتَلِفِ أَرْجَاءِ أُورُوبَّا.

Nüdbenin Farklı Kullanım Örnekleri		
Türkçeleri	**Nüdbenin Farklı Kullanımları**	
Aaah (azı) dişim!	وَا ضِرْسِي!؛ وَا ضِرْسَا!؛ وَا ضِرْسَاهْ!	1
Aaah Midem!	وَا مَعِدَتِي!؛ وَا مَعِدَتَا!؛ وَا مَعِدَتَاهْ!	2
Aaah Başım!	وَا رَأْسِي! ؛ وَا رَأْسَا! ؛ وَا رَأْسَاهْ!	3
Oğluuuum!	وَا ابْنِي! ؛ وَا ابْنَا! ؛ وَا ابْنَاهْ!	4
Zavallı Kedicik!	وَا هُرَيْرَتَا! ؛ وَا هُرَيْرَتَاهْ!	5
Zavallı Yetim!	وَا يَتِيمَا! ؛ وَا يَتِيمَاهْ!	6
Zavallı Serçe!	وَا عُصْفُورَا! ؛ وَا عُصْفُورَاهْ!	7
Yazık Oldu Şirketime!	وَا شِرْكَتِي!؛ وَا شِرْكَتَا!؛ وَا شِرْكَتَاهْ!	8
Aaah Mahmut Aaah!	وَا مَحْمُودَا! ؛ وَا مَحْمُودَاهْ!	9
Vah Bekçi Vah!!	وَا حَارِسَا! ؛ وَا حَارِسَاهْ!	10
Vah Civciv Vah!	وَا كَتْكُوتَا! ؛ وَا كَتْكُوتَاهْ!	11
Zavallı Yaşlı!	وَا عَجُوزَا! ؛ وَا عَجُوزَاهْ!	12
Eyvah Paracıklarım!	وَا نُقُودِي!؛ وَا نُقُودَا!؛ وَا نُقُودَاهْ!	13
Vah vah, Yazık Hastaya!	وَا مَرِيضَا! ؛ وَا مَرِيضَاهْ!	14
Zavallı Deli!	وَا مَجْنُونَا! ؛ وَا مَجْنُونَاهْ!	15
Eyvah Gençliğim!	وَا شَبَابِي! ؛ وَا شَبَابَاهْ!	16
Yazık Oldu Geleceğime!	وَا مُسْتَقْبَلِي! ؛ وَا مُسْتَقْبَلاَهْ!	17

İSTİĞÂSE

Bir münâda türü olan '***İstiğâse***', bir kimseyi, herhangi bir konuda bir başka kimsenin yardımına çağırmak demektir. Bu nida türünde kullanılan üç terim vardır :

Müsteğîs: Birini, bir kimsenin yardımına çağıran kişi.

Müsteğâs: Yardım etmesi için kendisine nidâ edilen (çağırılan) kişi.

Müsteğâsun leh: Felaket içinde olup da yardıma gereksinim duyan kişi.

قَالَتِ الْأُمُّ: يَا لَلّٰهِ لِهٰذِهِ الْعَجُوزِ!

(Müsteğâs leh) (Müsteğâs) (Müsteğîs)

(Şu kocakarının imdadına yetiş Rabbim!)

'***İstiğâse***' konusu ile ilgili olarak bilinmesi gereken belli başlı hususlar maddeler halinde şu şekilde özetlenebilir :

I. '***İstiğâse***' sadece ve sadece (يَا) nidâ harfi ile yapılır.

II. '***Müsteğâs***'ın başında zâit bir '***meftuh lâm***', '***Müsteğâsun leh***'in başında ise '***mecrur bir lâm***' harfi bulunur.

III. '***Nidâ***', '***müsteğâsun leh***'in aleyhine ise, bir başka ifadeyle söz konusu kişi '***müsteğâsun leh***' değil de '***müsteğâsun aleyh***' durumunda ise '***mecrur lâm***' yerine bir (مِنْ) cer harfi de kullanılır.

يَا لَلّٰهِ مِنَ الْمُحْتَالِينَ، الْغَشَّاشِينَ.

(Allah'ım, hilekârların, üçkağıtçıların elinden medet!)

IV. Bazen '***müsteğâs***'ın başındaki '***meftuh lâm***' atılarak, bunun yerine kelimenin sonuna bir '***elif***' veya bu '***elif***'le birlikte bir '***sekte hâ***'sı da getirilebilir. Hatta bazen '***müsteğâs***'ın hem başındaki (***lâm***) harfi, hem de sonundaki (***elif ve sekte hâ'sı***) atılmak suretiyle '***müsteğâs***' öğesini sıradan bir münâda gibi de okumak da mümkündür.

يَا خَالِدُ لِلْمُسْتَضْعَفِينَ!

İstiğâse İle İlgili Örnekler		
Türkçeleri	**Cümleler**	
İtfaiyeciler! Bebeğin Yardımına koşun.	يَا لَلْإِطْفَائِيِّينَ، لِلرَّضِيعِ!	1
Cankurtaran! Boğulan adama yardım et!	يَا لَلْخَفِيرِ، لِلْغَرِيقِ!	2
Polis görevlisi! Öğrencilere yardımcı ol!	يَا لَلشُّرْطِيِّ، لِلطُّلَّابِ!	3
Doktor! Hastaya yardım et!	يَا لَلطَّبِيبِ، لِلْمَرِيضِ!	4
Tembel talebelerden kurtar ya Rab!	يَا اللهُ، مِنَ الطُّلَّابِ الْكُسَالَى!	5
Komşular! Çocuğumun imdadına yetişin!	يَا لَلْجِيرَانِ، لِطِفْلِي!	6
Bilimadamları! Halkın yardımına koşunuz!	يَا لَلْعُلَمَاءِ، لِلشَّعْبِ!	7
Zenginler! Fakirlerin yardımına koşun.	يَا لَلْأَغْنِيَاءِ، لِلْفُقَرَاءِ!	8
Tamirci! Şoföre yardım et!	يَا لَلْمُصْلِحِ، لِلسَّائِقِ!	9
Cemaat! İmamın yardımına koşun!	يَا لَلْجَمَاعَةِ، لِلْإِمَامِ!	10

TAACCÜP NİDÂSI

Herhangi bir şeyin büyüklüğünden veya küçüklüğünden, azlığından veya çokluğundan, kolaylığından veya güçlüğünden, iyiliğinden veya kötülüğünden duyulan '***hayranlık***' ve '***şaşkınlık***' gibi hisler '***Taaccüp Nidâ***'sı adı verdiğimiz yapılarla dile getirilir. Bu nidâ şeklinde de genellikle (يَا) kullanılır. Tıpkı '***istiğâse***' konusunda olduğu gibi; kendisine hayret edilen şey veya durumdan önce zait bir lâm getirilebilir, veya bu lâm harfi atılarak bunun yerine zait bir elif ilave edilebilir.

يَا لَلنُّقُودِ! (Ne çok para!)

İRÂBI

(يَا) : Nidâ harfi. Nidâ harfi bu yapıda taaccüp için kullanılır.

(لَ) : Cer harfi. Cer harfi bu yapıda zâit olarak bulunur.

(النُّقُودِ) : Mecrur (Bu yapıdaki mecrur isim lafzen mecrur olmakla birlikte mahallen mansuptur. Zira gizli bir fiilin münâdası durumundadır)

Aşağıdaki tabloda yer alan örnekleri inceleyiniz.

كلمة اليوم

سِيرَةُ الْمَرْءِ تُنْبِئُ عَنْ سَرِيرَتِهِ

Taaccüp Nidâsı İle İlgili Örnekler		
Türkçeleri	Örnek Cümleler	
Ne kadar çok su! Ne (hoş / berrak vs.) su!	يَا لَلْمَاءِ!	1
Ne yazık! Ne kötü! Eyvah! Tüh tüh!	يَا لَلْأَسَفِ!	2
Ne baht ama (olumsuz anlamda)!	يَا لَلتَّعَسِ!	3
Ne felaket! Ne Musibet! Ne bela!	يَا لَلشَّقَاءِ!	4
Ne yazık! Ne kötü! Eyvah! Tüh tüh!	يَا لَلْحَسْرَةِ!	5
Ne şans! Şansa bak! (= Eşek şansı!) Ne iyi! Ne güzel!(= Dört ayak üstüne düştük!)	يَا لَلْحَظِّ!	6
Ne ayıp! Ne kadar ayıp! Ne kepazelik!	يَا لَلْخَجَلِ! / يَا لَلْعَارِ!	7
Ne yazık! Ne kötü! Eyvah! Tüh tüh!	يَا لَلْخَسَارَةِ!	8
Ne büyük bir saadet! Ne hoş! Ne iyi!	يَا لَلسَّعَادَةِ!	9
İğrenç! Korkunç! Berbat!	يَا لَلشَّنَاعَةِ! / يَا لَلْفَظَاعَةِ	10
Hay Allah kahretsin! Felaket! Başbelası!	يَا لَلْمُصِيبَةِ!	11
Ne manzara ama! Harika manzara!	يَا لَلْمَنْظَرِ!	12
Ne hüner ama! Mükemmel!	يَا لَلْبَرَاعَةِ!	13
Ne debdebe! Ne şaşaa! Ne görkem ama!	يَا لَلْأُبَّهَةِ!	14
Ne azamet! Ne ululuk! Ne debdebe!	يَا لَلْعَظَمَةِ!	15
Ne sürpriz!	يَا لَلْمُفَاجَأَةِ!	16
Ne fâcia! Ne trajedi! Ne dram!	يَا لَلْمَأْسَاةِ!	17
Ne fâcia! Ne trajedi! Ne dram!	يَا لَلْفَجَاعَةِ!	18
Ne ahenk! Ne harmoni! Ne uyum!	يَا لَلْاِنْسِجَامِ!	19

Taaccüp Nidâsı İle İlgili Örnekler		
(Ne hatıralardı!)	يَا لَهَا مِنْ ذِكْرَيَاتٍ!	1
(Ne çekici bir kız O!)	يَا لَهَا مِنْ فَتَاةٍ جَذَّابَةٍ!	2
(Ne yaramaz çocuksun sen!)	يَا لَكَ مِنْ طِفْلٍ مُشَاكِسٍ!	3
(Ne despot bir lider O!)	يَا لَهُ مِنْ زَعِيمٍ مُسْتَبِدٍّ!	4
(Ne harika bir filmdi!)	يَا لَهُ مِنْ فِيلْمٍ رَائِعٍ !	5
(Ne leziz yemeklerdi!)	يَا لَهَا مِنْ أَطْعِمَةٍ لَذِيذَةٍ!	6
(Ne obur bir adamsın sen öyle!)	يَا لَكَ مِنْ رَجُلٍ نَهِمٍ!	7
(Ne iyimser bir adamsın!)	يَا لَكَ مِنْ رَجُلٍ مُتَفَائِلٍ!	8
(Ne günlerdi ama! Hey gidi günler hey!)	يَا لَهَا مِنْ أَيَّامٍ!	9
(Ne eğlenceli bir seyahatti !)	يَا لَهَا مِنْ رِحْلَةٍ مُمْتِعَةٍ!	10
(Ne etkileyici bakışlar!)	يَا لَهَا مِنْ نَظَرَاتٍ مُؤَثِّرَةٍ!	11
(Ne yararlı bir kitap O!)	يَا لَهُ مِنْ كِتَابٍ مُفِيدٍ!	12
(Ne yakışıklı bir adam O!)	يَا لَهُ مِنْ رَجُلٍ وَسِيمٍ!	13
(Ne zengin bir ülke!)	يَا لَهَا مِنْ دَوْلَةٍ غَنِيَّةٍ!	14
(Ne acı yıllardı!)	يَا لَهَا مِنْ سَنَوَاتٍ مَرِيرَةٍ!	15
(Ne şiddetli bir fırtına!)	يَا لَهَا مِنْ عَاصِفَةٍ شَدِيدَةٍ!	16
(Ne uçsuz bucaksız bir çöl!)	يَا لَهَا مِنْ صَحْرَاءَ شَاسِعَةٍ!	17
(Ne uzun ve karanlık bir geceydi!)	يَا لَهَا مِنْ لَيْلَةٍ طَوِيلَةٍ ظَلْمَاءَ!	18

اَلزَّوْجَةُ الْعَاقِلَةُ

لَمَّا بَدَأَ اَلْأُسْتَاذُ مَحْمُودٌ يُغَادِرُ الْمَنْزِلَ لِكَيْ يَرْكَبَ قِطَارَ الصَّبَاحِ سَلَّمَتْ لَهُ زَوْجَتُهُ خِطَابًا وَ قَالَتْ لَهُ: مِنْ فَضْلِكَ لاَ تَنْسَ أَنْ تَضَعَ هٰذَا الْخِطَابَ فِي صُنْدُوقِ الْبَرِيدِ عِنْدَمَا تَصِلُ إِلَى الْمَحَطَّةِ حَتَّى يَتَلَقَّاهُ عَمِّي صَبَاحَ غَدٍ. أَنَا أَعْرِفُ أَنَّكَ تَنْسَى كَثِيرًا، وَ لٰكِنْ أَرْجُوكَ، لِأَنَّهُ هَامٌّ جِدًّا.

عَلَى الرَّغْمِ مِنْ ذٰلِكَ فَقَدْ نَسِيَ اَلْأُسْتَاذُ مَحْمُودٌ اَلْخِطَابَ. وَ لَمَّا نَزَلَ مِنَ الْقِطَارِ أَسْرَعَ خَارِجَ الْمَحَطَّةِ كَيْ يَصِلَ إِلَى مَكْتَبِهِ فِي مَوْعِدِ الْعَمَلِ، حَتَّى لاَ يُؤَاخِذَهُ مُدِيرُ الشَّرِكَةِ الَّتِي يَعْمَلُ مُوَظَّفًا بِهَا، كَانَتِ الرِّسَالَةُ لاَ تَزَالُ فِي جَيْبِهِ. وَ لَمَّا قَصَدَ نَاحِيَةَ مَيْدَانِ الْمَحَطَّةِ أَقْبَلَ عَلَيْهِ شَخْصٌ غَرِيبٌ وَ قَالَ لَهُ: لاَ تَنْسَ الرِّسَالَةَ، فَأَسْرَعَ اَلْأُسْتَاذُ مَحْمُودٌ إِلَى أَقْرَبِ صُنْدُوقِ بَرِيدٍ فِي الْمَحَطَّةِ لِيُلْقِيَ فِيهِ الْخِطَابَ. وَ أَثْنَاءَ سَيْرِهِ سَمِعَ صَوْتًا غَرِيبًا مِنْ وَرَائِهِ يُنَادِيهِ وَ يَقُولُ لَهُ: يَا سَيِّدُ لاَ تَنْسَ الْخِطَابَ، ضَعْهُ فِي صُنْدُوقِ الْبَرِيدِ.

وَ بَعْدَ أَنْ رَمَى الْخِطَابَ فِي صُنْدُوقِ الْبَرِيدِ تَرَكَ الْمَحَطَّةَ بِسُرْعَةٍ. وَ بَيْنَمَا هُوَ فِي طَرِيقِهِ إِلَى الْعَمَلِ سَمِعَ صَوْتَ سَيِّدَةٍ تُنَادِيهِ، نَظَرَ وَرَاءَهُ فَرَأَى امْرَأَةً تَقُولُ لَهُ: هَلْ رَمَيْتَ الْخِطَابَ فِي صُنْدُوقِ الْبَرِيدِ؟ وَ تَعَجَّبَ اَلْأُسْتَاذُ مَحْمُودٌ مِنْ كَلاَمِ السَّيِّدَةِ وَ صَاحَ قَائِلاً: يَا إِلٰهِي، كَيْفَ عَرَفَ كُلُّ هَؤُلاَءِ اَلْأَشْخَاصِ أَنَّ مَعِي رِسَالَةً يَجِبُ عَلَيَّ أَنْ أُلْقِيَهَا فِي صُنْدُوقِ الْبَرِيدِ؟ عَلَى أَيِّ اَلْأَحْوَالِ لَقَدْ أَلْقَيْتُ الرِّسَالَةَ فِي الصُّنْدُوقِ مُنْذُ وَقْتٍ طَوِيلٍ.

فَضَحِكَتِ السَّيِّدَةُ فَقَالَتْ لَهُ: إِذَنْ سَآخُذُ الْوَرَقَةَ الَّتِي وَضَعْتَهَا زَوْجَتُكَ عَلَى ظَهْرِكَ... أَمْسَكَ الرَّجُلُ بِالْوَرَقَةِ وَ قَرَأَ مَا كُتِبَ عَلَيْهَا: مِنْ فَضْلِكَ، أَخْبِرْ زَوْجِي بِأَنْ يَرْمِيَ الْخِطَابَ فِي صُنْدُوقِ الْبَرِيدِ.